

Ярема Євгенович став совістю студентів і колег – почути від нього зауваження було дуже прикро, бо кожному він вселяв впевненість, що той здатен на більше.

У 2004 р. Я. Полотнюк став першим із десяти нагороджених указом уряду Ірану фахівців, які одержали грамоту з рук міністра культури та ісламської орієнтації Ахмеда Масджед-Джамаї. Тоді ж ім'я сходознавця було внесено до енциклопедично-біографічного довідника “Нова історія України – Львівщина та львів'яни”.

Сходознавець і перекладач Я. Полотнюк успадкував від матері Ірини Вільде і талант письменника, який виявився в нього ще замолоду (про це докладніше: “Східний світ”, № 3, 2012, с. 172).

Я. Є. Полотнюк пішов із життя у розквіті своїх творчих сил. На його робочому столі залишилися в машинописі (частково – в рукописах): авторська книга про перську каліграфію (у двох томах); переклад арабської граматики Коена (اللغة العربية وقواعدها), по якій студенти вивчали мову; об'ємний повний зошит нотаток із сирійського діалекту, який вчений спеціально студіював для кращого розуміння діаріуша П. Алепського; спільний з Р. Р. Гамадою переклад з чеської мови підручника єгипетського діалекту (J. Oliverius, R. Veselý. Egyptská hovorová arabština); незакінчена перська анонімна романтична повість “Нуш Афарін” (фрагменти); “Сабк-е шенас” (стилі перської літератури) М. Т. Бегара та багато-багато іншого.

Є реальна надія, що Центр орієнталістичних студій імені Яреми Полотнюка, ідея про заснування якого виникла у Львівському національному університеті, введе до наукового обігу неопубліковану спадщину яскравого подвижника українського сходознавства.

*Валерій Рибалкін (Київ)*

**Юрій Анатолійович Пінчук (3 листопада 1937 – 22 грудня 2012).** 22 грудня 2012 р. на 76-му році життя, після тяжкої та короткотривалої хвороби, відійшов у вічність відомий український історик Юрій Анатолійович Пінчук.

Юрій Пінчук народився 3 листопада 1937 р. у родині музичного майстра Анатолія Афанасійовича Пінчука та медичної няні Катерини Григорівни Петренко. Його родина, як і чимало тогочасних радянських громадян, зазнала неабияких лихоліть та поневірянь. Батько у дитячі роки втратив рідних, виховувався у дитячому будинку в Чернігові, а мати пережила страшний голодомор, який змусив її перебраться з Гомельщини до Києва.

Перші дитячі враження Юрія Пінчука зафіксували наелектризовану атмосферу окупованого Києва. Понівечені будинки, німці на площах і вулицях старого міста, повсякденний обмінно-торговельний побут Євбазу, суцільні злидні, холод, голод, тривала невідомість, постійні пошуки харчів – ці образи навічно закарбувалися в його свідомості.

Подальші сторінки біографії Юрія Пінчука здебільшого пов'язані з повоєнним Києвом. У 1955 р. майбутній історик закінчив середню школу. Згодом був призваний до лав Радянської армії й опинився на теренах Північного та Західного Казахстану, де в 1956 р. брав участь в освоєнні цілинних і перелогових земель. Пізніше юнак закінчив військову радіотехнічну школу в Харкові.

Масштабні перетворення в житті країни, складна доля його родини спричинилися до перших роздумів Юрія Пінчука стосовно недавньої та далекої минувшини, зокрема, щодо перспектив майбутнього фаху на ниві історії. Втім, реалізувати юнацькі бажання пощастило не одразу. Довелося попрацювати монтажником на Київському

радіозаводі. І тільки 1960 р. Юрій Пінчук став студентом історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, проте родинні обставини змусили його перевестися зі стаціонару на заочну форму навчання та терміново шукати нову роботу. Зокрема, він працював старшим інженером в Українському науково-дослідному інституті міського господарства Києва.

Зрештою, незважаючи на несприятливі умови, Юрій Пінчук 1965 р. успішно закінчив університетські студії. У 1966–1968 рр. працював старшим інспектором у Міністерстві вищої і середньої спеціальної освіти УРСР, а в 1968 р. вступив до аспірантури Інституту історії АН УРСР. Отож на той час історик-початківець був уже досить зрілою і досвідченою людиною, що мала за плечима тернистий життєвий шлях.

Науковим керівником Ю. А. Пінчука став визначний український історик, член-кореспондент АН УРСР Іван Олександрович Гуржій, який прищепив йому справжню любов до української минувшини. За його порадою Юрій Пінчук обрав першу й найголовнішу тему наукових студій – “М. І. Костомаров як історик України”. Це був, мабуть, найважливіший вибір у інтелектуальній біографії Ю. Пінчука, позаяк левова частина його творчого доробку пов’язана з костомаровознавством.

Втім, плідна в науковому сенсі дисертаційна тема приховувала гостре підводне каміння, оскільки обіймала проблеми творчості та біографії, як тоді казали, “буржуазно-націоналістичного” чи “дворянського” історика. Тим паче, що “доба П. Шелеста” та ідеологічні віяння у душі “українського радянського патріотизму” невпинно добігали свого кінця. Відтак тривожні передчуття й настрої молодого автора швидкоплинно матеріалізувалися. 31 жовтня 1971 р. помер його науковий керівник І. О. Гуржій, і тема кандидатської дисертації стала справді-таки загрозливою та небезпечною для історика-початківця. Про те, наскільки реальними були ці загрози, свідчить лист В. Ю. Маланчука до першого секретаря ЦК КП України В. В. Щербицького, написаний 1972 р. У цьому листі стаття Ю. Пінчука про М. Костомарова, опублікована в “Українському історичному журналі” (1971. – № 2), кваліфікувалася як необгрунтована спроба реабілітації “історика-націоналіста”.

Так чи інакше, того ж таки 1972 р. за дуже складних обставин Юрію Пінчуку все-таки вдалося успішно захистити свою першу кваліфікаційну роботу і здобути вчений ступінь кандидата історичних наук. Однак опублікувати монографію на основі дисертації істориком вдалося не відразу. Натомість довелося опанувувати нові терени діяльності – адміністративну й організаційну роботу в апараті Президії АН УРСР.

Утім, навіть за цих складних часів для української науки Ю. Пінчук, попри розмаїті адміністративні практики з їх неодмінною рутинною та безмірною втратою робочого часу, не полишав своїх костомаровознавчих зацікавлень, зокрема виношував різні плани і проекти. Скажімо, в особовому фонді Ф. П. Шевченка збереглася супровідна записка Ю. Пінчука до фотокопій “Альбома в пам’ять тридцятипятилітньої літературної діяльності Николая Ивановича Костомарова”: “Уважаемый Федор Павлович! С огромным удовольствием передаю Вам эти материалы для использования по Вашему усмотрению. ГПБ им. М. Е. Салтыкова-Щедрина в г. Ленинграде. Отдел рукописей. Ф. 385, Костомаров, Н. И., ед. хр. № 2. Искренне Ю. Пинчук. 16.2.78”<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Інститут рукопису. – Ф. 349. – Спр. 849. – Арк. 1 (матеріали про М. І. Костомарова та супровідна записка Ю. Пінчука Ф. П. Шевченкові (автограф записки 16 лютого 1978 р. і фотокопії “Альбома в пам’ять тридцятипятилітньої літературної діяльності Николая Ивановича Костомарова”)).

Зауважимо, що цей альбом є цікавою іконографічною та мистецькою пам'яткою – в ньому представлено 57 світлин відомих істориків, письменників, художників, видавців та інших громадсько-культурних діячів. Масивна срібна кришка цього альбому була виготовлена наприкінці 1873 р. придворним фабрикантом Г. Верховцевим за ескізом відомого російського художника М. Ге. Того ж таки 1978 р. Ю. Пінчук видрукував розвідку “До питання про історичний живопис М. М. Ге” (Вісник АН УРСР. – 1978. – № 7) та плекав плани публікації різних документів і матеріалів, пов'язаних зі спадщиною М. Костомарова. Вірогідно, саме з цими спробами було пов'язано його звернення до Федора Павловича Шевченка – члена-кореспондента АН УРСР, але на той час опального історика, усунутого з усіх керівних посад та підданого жорсткій та огульній критиці.

У 1979 р. Ю. Пінчук повернувся на наукову роботу до Інституту історії АН УРСР. І тільки 1984 р. після тривалих зусиль йому все-таки пощастило, хоч і в спотвореному вигляді, опублікувати монографію про історичні погляди Миколи Костомарова, котру доволі прихильно оцінив діаспорний історик Марко Антонович<sup>2</sup>. У 1986 р. Ю. Пінчук успішно захистив докторську дисертацію “Роль народних мас у Визвольній війні 1648–1654 рр. і возз'єднанні України з Росією (історіографія проблеми)”. Протягом 1990–2006 рр. він очолював відділ української історіографії Інституту історії України НАН України, а у 2010–2012 рр. – відділ пам'яток духовної культури Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Найважливіші здобутки Юрія Пінчука як історика пов'язані з вивченням творчого доробку та біографії М. Костомарова. У 1992 р. Ю. Пінчук видав першу в Україні узагальнюючу монографію про життя та творчість М. Костомарова. Крім того, він проявив себе не тільки як дослідник, а й як невтомний популяризатор його імені та спадку, зокрема перевидав низку відомих праць цього історика – “Автобіографію”, “Бунт Стеньки Разина” та ін. З ініціативи Ю. Пінчука було засновано академічну премію імені М. І. Костомарова, а в березні 1993 р. він став її першим лауреатом.

Та найбільші зусилля Ю. Пінчука протягом 1990-х – 2000-х років були зосереджені на проекті енциклопедичного довідника, присвяченого М. Костомарову. І зараз, коли погляди зупиняються на двох виданнях – російськомовній та українськомовній версії цієї праці, що стоять на полиці книжкової шафи, – у пам'яті постає добродушне й усміхнене обличчя Юрія Анатолійовича Пінчука. У 1990-х – 2000-х роках мені випала нагода близько спізнатися з ним та попрацювати під його керівництвом у відділі української історіографії Інституту історії України НАН України. Власне, саме тоді Юрій Анатолійович залучив мене до костомаровознавчих студій, зокрема до підготовки енциклопедичного довідника про М. Костомарова.

Зауважимо, що в середині 1990-х років, коли постав первісний енциклопедичний проект, присвячений М. І. Костомарову, дослідницькі практики в царині персональних енциклопедій були вже досить поширеними. Однак, на відміну від попередніх видань, йшлося про українського діяча, який був одним із фундаторів Кирило-Мефодіївського братства, належав до найяскравіших істориків-романтиків XIX ст., мав самобутні погляди і світосприйняття, величезну наукову спадщину та

<sup>2</sup> Антонович М. [Рец. на:] Ю. Пінчук, Исторические взгляды Н. И. Костомарова. Критический очерк. АН УССР. Институт истории. Киев, Наукова думка, 1984, 190 ст. // Український історик. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1986. – Ч. 1/2. – С. 126–128.

виділявся різноманітними дослідницькими, культурними і громадськими практиками. Ці особливості суттєво вирізняли зазначений проект з-поміж інших персональних енциклопедій. Первісним орієнтиром для костомаровського проекту в ті буремні 1990-ті роки слугував двотомний “Шевченківський словник” (К., 1976–1977), до створення якого спричинилося майже 500 авторів! Натомість над проектом енциклопедичного словника, присвяченого М. Костомарову, працювала лише невеличка група науковців із кількох осіб з Інституту історії України НАН України.

Зазвичай енциклопедичний формат висуває перед дослідниками кілька доволі жорстких і складних вимог: а) окреслити провідні масиви інформації, котрі мають бути репрезентовані; б) визначити способи представлення й уніфікації фактографічних відомостей і узагальнень, себто типи статей та ієрархічні зв'язки між ними; в) суворо зафіксувати сферу самообмеження. Вочевидь, архітектоніка будь-якої енциклопедії залежить саме від опрацювання й переведення до конструкції тексту вищенаведених настанов. Утім, видова самотність персональних енциклопедій істотно ускладнює як формування словників (абеткового переліку статей), так і добір відповідних відомостей, оскільки зумовлена їхнім межовим характером. Власне, персональна енциклопедія обіймає масиви інформації, котрі лежать у просторі приватного й публічного, професійного та буденного, одиничного й загального, свого й чужого, зовнішнього й внутрішнього, теорії та практики, що суттєво розмивають звичні підходи. Не випадково майже всі статті таких енциклопедій містять загальний та персональний блоки інформації, що помітно ускладнює репрезентацію фактографічних відомостей та їх уніфікацію.

Так чи інакше, у процесі роботи над костомаровською енциклопедією на перший план досить повільно, суперечливо, крок за кроком виступала ідея пошуку культурної та інтелектуальної ідентичності М. Костомарова. Згодом вона трансформувалася в тезу про осягнення його ціннісних і світоглядних орієнтацій у світлі певної культурної доби. Проте це усвідомлення з'явилося в авторів лише через кілька років напруженої, повсякденної, часто-густо рутинної праці на ниві костомаровознавства. Пригадую наші тривалі дискусії й обговорення з Юрієм Анатолійовичем, які виливалися у постійні переробки та доповнення. У Ю. Пінчука була досить рідкісна риса (особливо у середовищі гуманітаріїв!) – уміння вислухати, переосмислити й сприйняти аргументи, попри велику різницю у віці, фаховому та життєвому досвіді, врешті-решт у службовому становищі. З ним легко працювалося – він радо сприймав пропозиції, хоч досить часто вони помітно ускладнювали просування енциклопедичного проекту та додавали чималий обсяг редакторської роботи.

Первісна евристична програма проекту костомаровської енциклопедії була зорієнтована за кількома традиційними напрямками: 1) всі праці історика; 2) географічна номенклатура, пов'язана з біографією М. Костомарова (у сучасному розумінні місця пам'яті!); 3) інституції й товариства; 4) періодичні видання; 5) персоналії – сучасники М. Костомарова та дослідники його творчості. У пам'яті спливають купи летючих чи рухомих карток – первісний словник, величезні стоси машинописних роздруківок у кількох варіантах із безліччю правок, вклейок, дописів і т. п., що не вмщувалися навіть у великій господарській сумці. Тим паче, що всі варіанти статей протягом другої половини 1990-х років друкувалися у відділі на старій електричній друкарській машинці “Ятрань” із побитим шрифтом. Юрій Анатолійович читав і безупинно редагував усе нові й нові варіанти статей, працював з авторами, постійно скаржився на болі в очах, які супроводжували це, здавалося б, нескінченне читання.

До того ж, багатство аспектів діяльності й творчості М. Костомарова неминуче породжувало розмаїття нових ліній та додаткових контекстів, які доцільно було опрацювати. Відтак перманентно поставали новітні сюжети та відмінні фактографічні зрізи. Інколи навіть здавалося, що костомаровський проект ніколи не матиме логічного завершення!

Зрештою, тривалі вичитки й правки, все нові й нові переробки поступово підвели до думки, що енциклопедичному проекту бракує представлення світогляду та поглядів М. Костомарова, специфіки його інструментарію та понятійного апарату, а також кола проблем, пов'язаних зі сприйняттям українським діячем переломних культурних, політичних та соціальних зрушень XIX ст. Порушувалися питання й щодо репрезентації його місця та ролі в історичній та суспільно-політичній думці того часу тощо. Таким чином, наприкінці 1990-х років постала гостра потреба у нових проблемних лініях майбутньої персональної енциклопедії, котрі б спиралися не стільки на фактографічну інформацію, скільки на її інтерпретацію. За великим рахунком, йшлося про введення солідного інтерпретаційного сегмента майбутнього видання.

Зазначимо, що перша енциклопедія про М. Костомарова готувалася російською мовою, позаяк знайти українське видавництво, котре б наважилося вкласти гроші у ризикований, “сирий” та довготривалий енциклопедичний проект у 1990-ті роки, коли панувала гіперінфляція і суцільна розруха гуманітарної сфери, було вкрай складно. Тому погляди Юрія Пінчука звернулися до Воронежчини – малої Батьківщини Миколи Костомарова.

На обширах Воронежчини працювало чимало місцевих дослідників-краєзнавців (А. Аббасов та ін.), які вивчали творчу спадщину та біографію М. Костомарова. Від 1992 р. у Воронежі щорічно проводилися Костомаровські читання. Відтак персональні творчі контакти Ю. Пінчука та місцевих дослідників й виплекали проект спільного видання енциклопедії. Так розпочалася співпраця з воронезькими краєзнавцями, котра тривала протягом кількох років. У матеріалах сьомих Костомаровських читань у Воронежі 1997 р. було навіть опубліковано кілька статей з обсягу цього енциклопедичного проекту.

Та співпраця виявила ще одну ахіллесову п'яту, властиву, на превеликий жаль, більшості сучасних енциклопедичних проектів, – відсутність збалансованої й повноцінної організації праці у ланцюзі автор – рецензент – редактор – коректор, точніше повного циклу енциклопедичних практик. Дедалі більше давалася взнаки й різниця у підходах академічних учених та воронезьких краєзнавців, які по-різному сприймали видові й жанрові вимоги енциклопедичного формату. Мабуть, не варто дивуватися, що складнощі, суперечності, проблеми у реалізації проекту, кінець кінцем, обірвали цю співпрацю...

Зауважимо, що Юрію Пінчуку довелося терміново переорієнтуватися й шукати нові можливості видання енциклопедії в Україні. Тим більше, що ще 2000 р. проект існував лише у вигляді робочої і доволі громіздкої паперової версії. Того ж року машинописна версія енциклопедії подавалася на здобуття гранту міжнародного фонду “Відродження”. Та проект, хоч і був відзначений кількома рецензентами, так і не отримав цільового фінансування.

Нові можливості відкрилися у співпраці з донецькими науковцями, зокрема з місцевим видавництвом “Юго-Восток”. Відтак 2001 р. перша російськомовна версія проекту – “Энциклопедия жизни и творчества Н. И. Костомарова (1817–1885)”

побачила світ у зазначеному видавництві накладом у 500 примірників. Це видання містило понад 1 тис. різноманітних статей! Втім, воно не було позбавлене низки недоліків і прогалин, багатьох технічних і коректорських помилок.

Отож робота над поліпшенням і доопрацюванням цієї персональної енциклопедії тривала й далі. У 2005 р. проект енциклопедичного довідника про М. Костомарова був включений до державної програми “Українська книга” на базі київського видавництва “Вища школа”. Втім, фінансування розпочалося лише в останніх числах грудня 2005 р. Відтак українська версія персональної енциклопедії опрацьовувалася авторами, редакторами й коректорами протягом лише двох місяців, що створило вкрай напружену робочу ситуацію, а в лютому 2006 р. спричинило постійні нічні посиденьки за редагуванням й коректурою. Загалом українська версія енциклопедії 2005 (де-факто 2006!) р., опублікована під назвою “Микола Костомаров. Віхи життя і творчості. Енциклопедичний довідник” (наклад 5 тис. примірників), була істотно доопрацьованим й переробленим виданням. Цікаву вступну статтю “Фундатор новітнього українства” написав академік В. А. Смолій – співавтор та відповідальний редактор цього видання, котрий багато зробив для просування й реалізації костомаровського проекту.

Час невпинно спливає... З перспективи нинішніх днів вимальовуються нові сюжетні лінії й проблеми, котрі фрагментарно чи епізодично репрезентовані в енциклопедичному довіднику 2005 р., дещо інакше сприймаються факти й інтерпретації, з'являються нові публікації, книжки, дисертаційні студії... В одному з російських видань “енциклопедію Пінчука” навіть назвали “націоналістичною” репрезентацією М. Костомарова. Проте обидві версії згаданої персональної енциклопедії продукують й інші думки.

Скажімо, пригадуються численні наміри й потуги науковців на ниві підготовки персональних енциклопедій, які побутують і до сьогодні. Побачили світ перші два томи “Шевченківської енциклопедії” (нині представлена її попередня е-версія на сайті <http://www.shevchcycl.kiev.ua/>), повсякчас висловлюються думки про потребу створення персональних енциклопедій, присвячених М. Грушевському, М. Драгоманову, О. Довженку, П. Кулішу, Г. Сковороді, Лесі Українці, І. Франку та іншим знаковим українським діячам. Утім, два видання костомаровознавчого довідника й донині залишаються єдиними успішно реалізованими проектами з обсягу українських персональних енциклопедій протягом 1990-х – 2000-х років.

Та реалізовані енциклопедичні проекти – не єдині досягнення Ю. Пінчука на ниві костомаровознавства. У 2002 р. Юрій Анатолійович започаткував традицію проведення спеціальних наукових форумів – Чернігівських Костомаровських читань, а в 2012 р. видрукував велику збірку своїх праць – “Вибрані студії з костомаровознавства”.

Проте сфера наукових зацікавлень Юрія Пінчука не обмежувалася тільки костомаровознавством. Він опрацьовував студії М. Грушевського, Д. Дорошенка, зокрема перевидав класичну студію останнього – “Огляд української історіографії”. Водночас Ю. А. Пінчук відзначився й на обширах науково-організаційної роботи, зокрема в підготовці наукових і педагогічних кадрів найвищої кваліфікації. Варто наголосити, що Юрій Пінчук протягом майже 30-ти років був членом, тривалий час ученим секретарем спеціалізованої ради із захисту дисертацій в Інституті історії України НАН України та впродовж більше 20-ти років – членом спеціалізованої ради із захисту дисертацій в Інституті української археографії та джерелознавства

ім. М. С. Грушевського НАН України, а також заступником голови обох учених рад. За фаховими порадами та консультаціями до Юрія Пінчука зверталось чимало дисертантів-істориків упродовж кількох десятиліть.

Ще на початку листопада 2012 р. Юрій Пінчук у колі колег і друзів відзначав 75-тирічний ювілей, був у гарному гуморі, плекав низку творчих планів та задумів. Утім, не так сталося, як гадалося... Страшна хвороба завдала підступного й безжального удару... Вічна йому пам'ять!

*Олексій Ясь (Київ)*

**Марія Іванівна Бутич (30 березня 1930 – 31 березня 2013).** 31 березня 2013 р., відсвяткувавши напередодні 83-й рік народження, пішла з життя історик-архівіст, джерелознавець, археограф і просто світла людина – Марія Іванівна Бутич. Рівно 25 років працювала Марія Іванівна у Центральному державному історичному архіві УРСР у м. Києві, спочатку на посаді наукового співробітника, а потім завідувача відділу публікації та використання документів, звідки й пішла на пенсію. Однак працювати у науковій галузі вона не припинила, а продовжила далі вже дома, допомагаючи своєму чоловікові, відомому історик-архівісту Іванові Лукичу Бутичу.

Марія Іванівна Бутич (Лозинська) народилася 30 березня 1930 р. в сім'ї українських робітників, вихідців із селян, Івана Матвійовича та Агрипини Пилипівни Лозинських у м. Самборі, яке перебувало тоді у складі Польщі. Хрестили дівчинку у місцевій греко-католицькій церкві Різдва Пресвятої Богородиці (1728), де вінчалися й самі батьки. Свою єдину доньку вони виховували в українському дусі, змалечку прищеплюючи їй любов до рідної культури, традицій та історії. Це відбувалося просто й природно. В сім'ї панувала українська мова, над ліжком у кімнаті, яку зазвичай винаймали батьки (сім'я була не настільки заможною, щоб придбати власне житло), висів дерев'яний тризуб на тлі вишитого жовтими і голубими нитками рушника, шанувалася творчість Тараса Шевченка. Свою маленьку доньку батьки віддали до української “захоронки”, так називався дитячий садок при греко-католицькій церкві Різдва Пресвятої Богородиці у Самборі під патронатом місцевого пароха о. Плашкевича. Діти безкоштовно отримували тут харчування та одяг, навчалися писати, читати, знайомилися із Святим Письмом, училися молитов, церковному співу, розпису писанок, співу колядок, знайомилися з багатьма іншими традиціями українського народу. Завдяки захоронці Марійка навчилася рано читати й у перший клас пішла вже підготовленою ученицею.

У 1937 р. для семирічної Марійки Лозинської розпочалося шкільне життя. Батьки віддали її до початкової української школи у ранзі “Приватної Вселюдної школи III рівня”, яка називалася “Рідна школа”. Першою вчителькою її була Ірина Левицька, а її духівником, який викладав Закон Божий у школі, – о. Володимир Івашко. З якою теплотою завжди згадувала Марія Іванівна цих своїх перших наставників, і як вона раділа, коли вже в роки незалежності їй вдалося встановити контакт з Іриною Левицькою, своєю першою вчителькою, яка тоді жила у США, та побачити в 10-томній Енциклопедії українознавства серед прізвищ її жертводавців ім'я о. Володимира Івашка!

У школі навчалася Марія Лозинська на відмінно. Під час нацистської окупації навчання не переривалося. У 1941–1944 рр. вона навчалася у 7-класній українській школі. При ній у ці часи діяла дитячо-юнацька організація “Пласт”, членом якої